

Авторът е популярен с гражданската и социалната си лирика. Литературно-критическият очерк "Последният гладиатор на българския Монпарнас" /Изд. "Български писател"/ за Иван Пейчев - едно от най-противоречивите имена в българската култура - вече е факт на книжния пазар. Силно противоречивата и ярка личност на Иван Пейчев и неговото творчество са перманентно предизвикателство за всеки следващ изследовател. Още с първите си стъпки в поезията Иван Пейчев е белязан като неблагоприятен в очите на властта. В годините на цензура това е пагубно за твореца, който до края остава някак неразбран - за жалост, защото той е автор на едни от най-съвършените български стихове. Монографията реабилитира от съвременно гледище и прави Иван Пейчев по-познат и на по-младите почитатели на нежното слово, защото обичан или отхвърлян - той е поет с уникално харизматично въздействие върху развоя на българската литература, убеден е Валери Иванов.

Извадка от финала на книгата:

Вероятно и днес поетът щеше отново дълбоко да изстрада противоречивата нова епоха, недолюбван от бившите "свои" и настоящите "нови"... През последните 50 години ембарго за публикуване и обреченост на мизерия от предишните и днешните карьеристи тегнеше над видния Константин Павлов... Големият български поет Христо Фотев, духовен приемник на Иван Пейчев, в крайна сметка също си тръгна дълбоко наскърбен от управляващите и обществото, както първоучителя си:

КАК ИСКАМ ДА НАПИША ПАК...

На Иван Пейчев

Как искам да напиша пак
"кога ще тръгна!"
Да изрека отново тия думи
с провинциално юношески устни!
С оная тъй жестока и невинна,
и нежна интонация на предано,
отчаяно момче... Кога ще тръгна?
Из тия пусати улици – тъй тесни.
Опровергани от сияйно-тъмното
движение на кораби... На кораби
приличаха жените, а животът ми –
на хаотично-празнично
пристанище!
Вселената се вираше в очите ми,
тъй жадна за детинско милосърдие.
Смъртта бе тъй далечна и безименна.
Лъжата я загатваше единствено
със буржоазно достояние...
Наистина
кога ще тръгна?

О, кога ще тръгна?

Мълчание над моите далечни
провинциално-юношески устни!
Как искам да не зная, че отдавна
съм тръгнал – че пътувам непрестанно,
че си отивам, че мечтая може би,
да се завърна пак, но всички кораби
и влакове жестоко ме обсебиха!
Не позволяват никакво завръщане!
Жените с непрестанно и убийствено
присъствие са по-далеч от всякога!
И верността ми си отива сигурно
с оная все по-глуха интонация
на предано момче... Но тъй са предани
след всичко, тъй спасителни са думите!
Благодаря за тяхното присъствие!
Но въпреки това – кога ще тръгна?

Христо Фотев

И не защото съм роден в романтичен Пазарджик, градът на "цезарите" – Константин Величков, Борис Делчев и Нерон, където властва звездната поетична династия на Димитър Бояджиев, Никола Фурнаджиев, Теодор Траянов и... хиперболизирания Иван Динков, съм впечатлен от творческото извисяване на шуменския тореадор на нежното слово, а по-скоро съм запленил от магическото му присъствие и сред моето съвремие в епохата на болезнения преход. Подобни творци имат харизматично въздействие върху развоя на нашата литература, нейна характерна багра, което трябва да се цени високо. На 9 юли т.г. се навършиха 33 години от кончината на Иван Пейчев, комуто културната общественост на България и Европа трябва да бъде признателна. С изваяния си живот, ритуализирал правото на човека да отстоява духовната си независимост, той трасира пътя ни към модерния свят и към най-хуманните образци на съвременната Цивилизация. В пантеона на националната литература за този непобедим гладиатор могат да бъдат изписани словата, които стоят под бюста на шотландския поет и патриот Том Кетъл, загинал през 1916 г. на фронтовете на Европейската война: "Не умря за едно знаме, нито за един крал, нито за един император, умря за една мечта!" /същата година се ражда Поетът/... или парафразата на откривателя Томас Едисон /1847-1931/ за музиката в операта "Бохеми" на великия маестро Джузепе Верди: "Човек умира, правителствата се сменят, но поезията на Иван Пейчев ще живее вечно!"

Дали най-после се сбъднаха мечтите на българската бохема? Дали поколенията разшифроват ясно посланията му? Да бъдем истински европейци, по-щастливи, по-добри и по-справедливи, да се обичаме повече... след бурите...

СЛЕД БУРЯТА На Иван Пейчев

Вече късно е,
прекалено късно е
за силни мъжки приятелства –
моят кораб в небето отдавна отплава,
странстващ рицар
след нежно предателство,
след неподозирано гнусно предателство –
боен флагман, с разкъсан пряпорец.
Рано е,
съдбовно рано е
за забвение или котва в морето –
аз пътувам,
пътувам,
с кървяща рана,
към мостика на мечтите,
където
всъщност никога не е късно или рано,
никога не е било безвъзвратно късно
и особено рано,
ако всички гари и влакове са се
сбъдвали,
ако животът е ново прераждане,

ако това за пръв път се случва...
Всеки край е ново начало.
Всяко начало – нов край.
В края тъжен и не толкова,
защото все пак ти си длъжен
себе си поне веднъж да излъжеш,
че не е прекалено късно,
че не е обезателно късно
и че никога не е особено рано
да разбудиш вълните гигантски
пред даляна на океана,
и да превърнеш живота си в празник,
в един безконечен оазис.
Не е късно,
не е късно, капитане –
замислен, мълчалив и наскърбен от
хората –
да продължиш далечното плаване
и да заживееш отново истински.

/из "Грешна молитва", 2006/

Следващите извадки които ще прочетете от Монографията за Иван Пейчев на Валери Иванов © ни бяха предоставени преди Книгата да бъде издадена !!!

ПОСЛЕДНИЯТ ГЛАДИАТОР НА БЪЛГАРСКИЯ МОНПАРНАС
/или думи за Иван Пейчев - 16. 12. 1916 - 09. 07. 1976 -
по повод 90-годишния юбилей на поета/

АДАПТАЦИЯ

музика Митко Щерев, текст Иван Пейчев

Спри не си отивай, ще ми бъде тъжно,
ще ми бъде тъжно без твоите ръце.
Не, не си отивай, днес ще ти направя
най-страшното признание.

Под мостовете не шумят реки,
когато ти не си, не си със мен.
Пристанищата са пустинно тихи,
когато теб те няма.

Спри не си отивай, ще ми бъде тъжно,
ще ми бъде тъжно без твоите ръце.
Не, не си отивай, ще ми бъде тъжно,
без твоите единствени ръце.

Не, не си отивай, ще ми бъде тъжно,
без твоите единствени ръце.

Може би мнозина от нас ще изрекат с доза сантименталност: "Спри, не си отивай, ще ми бъде тъжно..." на Старата 2006 година! Казал го е и поетът, доста отдавна – Васил Найденов го направи песенен хит /1980, Балкантон, музика Митко Щерев/, но и благодарение на това великолепно съчетание, баладата из филма "Адаптация" /1981, режисьор Въло Радев/ надскочи времето и е още жива... Малцина са онези, които ще назоват автора на текста, дори в представителните Интернет сайтове името му към авторите на песента липсва, един творец, чиято литературна реабилитация през последните години бележи възход сред изследователите на творчеството му... Той е сред едно блестящо поколение "воини на перото", които представляват високоинтелектуалната гражданска и перфекционистка литература, чиито път на осъществяване е често трънлив и по мъжки тежък или пък – неочаквано извисен, поради статуса на бащите си... Противоречиво поколение. Антон Баев като наш съвременник го окачестви и като "първото, типично урбанистично поколение" в нашата поезия... Противоречиво възприемане и сред обществото, чиито нагласи често са се влияли пряко и от публикуването на негативни студии по повод тяхното творчество. Дори и уважаваният критик Борис Делчев – широко скроен, артистичен в интерпретациите си, е

пресилено строг и неточен в оценката на страданията и диренията на Иван Пейчев. В статията си "Един поет търси брод към реализма" /сп."Младеш",1949, № 4-5,стр.85-95/ Делчев пише: "Тези стихове имат твърде малко общо с основната мисъл на произведението /"Мечти"/, тяхното предназначение е съвсем друго: да изненадат, да смаят читателя, а не да му кажат нещо – не да го стоплят и развълнуват... тези игрословици са досадни."

В метафоричен стил започнах настоящата "юбилейна" студия за поета, опирайки се на стихотворение, което се отнася до конкретен друг лиричен субект, а не настоящата 2006 година. "Не си отивай" е сред шедьоврите на интимната ни лирика, а не е популяризирано достатъчно в учебните помагала и литературата. Иван Пейчев е автор на силна социална и гражданска поезия, на батална поезия /"компетентни" погрешно твърдят, че не бил на фронта!/, които са го открили като творец. В компанията на такива като: Веселин Ханчев, Богомил Райнов, Валери Петров, Божидар Божилов, Александър Геров, Александър Вутимски бохемът не се е чувствал "богопомазан", а още по-малко и зависим от комплексите на 50-те години на ХХ век. Завършените величия са слабост на литературната ни критика. Пейчев не е такава. Материалните несгоди често го съпътстват и отдалечават от действителността, в която другите му колеги плуват свободно. Отделен е въпросът, че помежду им като светоусещане има абсолютна органическа непримиримост с фалша на буржоазното общество. Демокрацията /по У. Чърчил/ и гражданското още не са на мода... Вярата им в днешния нов свят /либерално отворен към хората/ дава смисъл на живота на тези неспокойни натури. Ако доскоро се е гледало с лошо око на декадентския уклон, на привидно лозунговата /партийна/ литература и на романтичния идеализъм /става дума за поляризирането и ерупцията на обществото до след 11 ноември 1989 г./ , то най-съвременната идеология в сферата на естетиката и изкуството залага единствено на художествеността на стила, на мисловния стойностен продукт. Този и мой подход не е плод на конформизъм, а има за цел ясно да отграничи Иван Пейчев от редовете на "незабелязваните" поети, вечно игнорираните, неясно тълкуваните... Защото сред многобройните химни за любовта, сред стотиците ярки социални /граждански/ произведения в художествената литература, сред патетичните фанфарни военни творби, той създава неподражаема и съкровена поезия, реалистична, съчетаваща контрастите и на нашия нов век... Поезия, която не се забравя. Такава поезия е неподвластна на времето, защото в нея искри пулса на онази другост, в която живяха пълнокръвно нашите бащи и майки, баби и дядовци, което е неразривната ни връзка с рода и земята ни. Не е непременно необходимо да си автор на вечно актуален епос /като Омир примерно/, за да останеш в душите и в сърцата на поколенията. По-важното е да си искрен и откровен с тях.

...

Искушен съм да откроя настоящата студия върху творчеството на големия български поет Иван Пейчев с преамбюла на литературния критик Светлозар Игов в книгата му "От Ботев до Йовков – Литературни теми" /Изд. "Отечество", 1991, стр. 6/: "...Освен "вечен прочит" има и един друг "нов прочит", който е предизвикан не от самата иманентна възможност на литературата да бъде препрочитана, а от историческите промени в обществото, в един национален живот. Такава коренна промяна настъпи в България и в целия източноевропейски свят с краха на тоталитарните режими, наложили след Втората световна война в Източна Европа един "социализъм" от сталински тип." В този контекст преоценката на стойностите на книжовната ни традиция е наложителна, с оглед

метаморфозата на културно-художествените ценности, а в частност и в тълкуването на поетическото изкуство от периода на 40-те години на миналия век до наши дни.

Това време не е белязано с безусловна изясненост. Трудна е внезапната смяна на рецептивните ориентации, на арсенала от изразни средства, форми и похвати, в унисон с предизвикателството на новите ерупционни "чужди ветрове" и мирогледи, в повечето случаи – нетипични за бита и културата ни. Необходим е не само дълъг, мъчителен път, но и нравствен кураж.

С изключителната си физиономичност Пейчев се откроява като неконвенционален творец. Не робува на комплекса да изглежда немодерен или "чист романтик и бохема" /Атанас Далчев, в писмо до Ганчо Мошков от Шумен, Нова година 1978/. Не е сред креативните лакеи на управляващата върхушка, макар удостоен със звание "Заслужил деятел на културата" /1967/ и с Димитровска награда /за пиесата "Всяка есенна вечер", 1974/, по настояване на своите "събратя по перо" в Съюза на българските писатели. На малцина е известен и факта, че Иван Пейчев, "неблагонадежден в очите на властта, в онези преддеветосептемврийски години, е затворен за известно време в лагера "Свети врач", откъдето го измъква един шуменски лекар" /Божидар Кунчев, "Далечно плаване", Изд. "Български писател", 1986, стр. 353/. Непосредствено след преврата на 9 септември 1944 година, той категорично отказва да поднови членството си в партията, от чиито варварски действия и кадрова политика е отвратен, както сам споделя пред съпругата и сина си. По повод смъртта на поета, Борис Делчев пише: "Иван беше чист човек, незасегнат от каквито и да било писателски или политически комбинации. Той живееше само с поезията – своята собствена и с поезията въобще..." /събота, 10 юли 1976/. Скъмността му го херметизира дотолкова, че този "род#233;н поет" /Божидар Кунчев/ и изключителен талант все още не е достойно реабилитиран в съвременните хистоматии. Научно-критическата мисъл концептуира предимно утвърдените класически автори, където трансформациите в задължителните учебни помагала са неотложни. Обстоен и стойностен биографичен материал в конкретния случай не липсва, макар не прецизно систематизиран. Рискът от приповтарянето на факти е оправдан, с оглед стремежа ми за внасяне на нужната яснота в интерпретацията върху спецификата на иванпейчевския стил от съвременен гледище, когато идеологическият монополизъм отстъпи на демокрацията в политиката.

...

Независимо от личните предпочитания на поета, който в компании обича да рецитира друго от себе си /"Париж", "Септември", "Приказка за грош" или неоткритото - "Гробарят"/, повечето критици акцентират върху стихотворението "Път". Определено то е убедителна илюстрация на неподражаемия му стил, синтезирайки най-характерните качества на неговия изказ като цяло:

ПЪТ

Из дълбокия път,
натоварени, скърцат колите
и пред тях в ямурлуци
с равни крачки мъжете вървят.
Глухо пукат главините,
на развала пропяват петлите
и широките хълбоци

на воловете едри димят.
И пред тях с тъмноалени бризги
небето дамгосало,
ниско слънце трепти
и залязва зад рида плешив,
и се чупят в скалите
лъчите му, тъмни и коси,
и безшумно се свличат
с остър блясък по сипея сив.
Бавно дългия път
намотават коравите спици.
От усойте дъха
ланска шума и пещерен страх
и със черно заляни,
люшкат черни пера катраниците,
сякаш мрака катранен
във завоите капе от тях.
Този път през гори и балкани,
с хайдушки поси,и,
път през буйни реки,
върхове и през снежни била,
в него зиме и лете
бляскат бури и вълците вият,
ветрове и орли го кръжат
и кръстосват крила.
Тук се носи дима възгорчив
на огницата срутени;
всеки дънер е с белег,
с ятаганени ясни следи,
всеки извор студен е тъмнеел
от устни барутени
ален кон е поил
и куршумени рани е мил.
В този път няма нивга
колите да спрат и починат.
Той върви и се вие
под копитата, капнал за сън;
светлина върху него
там през облак цеди месечината,
както бледен лихвар
отброява алтън по алтън.
А мъжете вървят
и се взират под вежди във тъмното,
гдето паднал дъжда
в коловозите смътно блести,
гдето в камъни тъмни
громолят колелетата спънати,
гдето в дълбея трябва

да подпираш каната с плещи.
Ти ли, моя земя,
ти ли, моя обичана България,
крачиш бавно така
в каменистия, стръмен път
и шуми, до сърцето ти пазено,
знамето старо,
на което със кръв е написано –
"Свобода или смърт"?

Стихотворението е публикувано за първи път в стихосбирката "Далечно плаване" /1962/. На литературната критика е известно благотворното влияние на бай Стефан Станчев, читалищният шуменски библиотекар, над будния прогимназист тогава – Иван Пейчев. Бай Стефан го запознава с трудовете на Маркс и Енгелс, макар под заплаха да бъде арестуван, че ги съхранява в картотеката си със ред забранени книги. Синът му отдавна е бил затворен. Благодарение на него Иван Пейчев се докосва до стиховете на Яворов, Дебелянов, Траянов, Лилиев. Тук открива и първата книга на Никола Фурнаджиев, която го покорява със силата на таланта и по-късно споделя за поета пред своя биограф Божидар Кунчев: "Той, поетът е като корен. Той е някакъв босоног хлапак, който крачи из тая наша България и я усеща от пръстите си. И не му е приятно, но върви. Няма къде освен в своята земя..." /Божидар Кунчев, "Иван Пейчев – литературно-критически очерк", стр. 28, Изд. "Български писател", 1986/. Поетът е искал да напише статия за Фурнаджиев, но така и не успява да го стори. На своя идеал за поезия – Ботев – макар и неупоменато се знае, че посвещава стихотворението си "Завръщане" из "Далечно плаване":

И аз не бих скърбял за нищо свое,
ако народа любя като теб,
ако загина като тебе в боя
под синьото ни българско небе.

И ако в него не личат никакви реминисценции с феноменалната поезия на калоферския войвода, то в "Път" ясно можем да открием инвенции с Фурнаджиев. Дори стихосложението в тази творба ни напомня много за "Тракия" на пазарджишкия лирик, която служи за основа на едноименната популярна симфонична поема на композитора Петко Стайнов. И двете стихотворения звучат елегично, съзерцателно, овладяно патриотично и трогателно. Странно е, че подобно на Фурнаджиев /късният Иван Динков също има подобно светоусещане/, Иван Пейчев се чувства сякаш изгнанник в страната, за чието светло бъдеще е бил готов да жертва живота си. Вярвал е в идеалите на революцията, а по-късно е бил дълбоко разочарован от реалността след 9 септември. Стихотворението "Път" е мрачен ескиз на уморената от борби и противоречия родина, олицетворение е на онова всеобщо и видимо чувство на разочарование и невяра в утрето... Носталгично, сякаш от далечен чужд кът на света, звучат съкровени стихове, до които се докосва читателят тук. Непредубеденият читател и с невъоръжено око ще забележи припокриване на темата, образността, стилистиката и вътрешния драматизъм в двете творби. "Път" е едно от най-вълнуващите стихотворения, които поетът е посвещавал на отечеството. И тук доминират пастелните багри, меките полутонове,

ефирното потъване в здрача. Атмосферата му е специфична, дълбоко наша. Натоварените каруци, широките хълбоци на пърхащите волове, коравите силни мъже, които крачат пред тях, вдишващи дъха на ланската шума. Този незавършващ вечен път, по който колите никога няма "да спрат и починат" – пътят на родината. В тази неспирност, която ни внушава поетът, струи и надеждата му в някогашния ѝ възход – исконно обвързан с древността, с кармичната ни предопределеност като нация. Тук струи и един особен, приглушен /под сурдинка/ фурнаджиевски оптимизъм – някак суров, дълбоко изстрадан и осъзнат...Това е характерно за почерка на Иван Пейчев, но по-късно той умишлено го метафоризира, експонира в друг а форма, прикривайки го зад финия си и съкровен лиризм. Изповедността в неговата поезия върви ръка за ръка с реалистичния му поглед към бъдещето на България и света, а в същото време и вярата в светлината по този "път"... Защо трябва да характеризираме Пейчев и като дисонансен и експлозивен поет. И подобно отношение към натюрела му е недоосмислено. За сравнение:

ТРАКИЯ

Под чист и златен месец виждам Тракия...
В бездънните полета сняг вали,
снегът блести и бавно идат в мрака
из друмищата тежките коли.

Да се развея в твойта шир загубена,
под твоя волен вятър да вървя,
снегът да пее, да усещам удара
на твойта младост, Тракио, в кръвта!

С колите тежки бавно да пътуваме
на юг, където вечно гледаш ти;
под чергилата пъстри да сънувам
и майка си, и родните звезди!

Вземи ме, приеми ме, бяла Тракио –
сега се радвам, чист като дете,
на твоя сняг, на месеца, на вятъра,
на равното и снежното поле.

Вероятно и Иван Пейчев, както споделя сам пред Божидар Кунчев, е почерпил вдъхновение от големия майстор на словото, от неговата специфична мъжествена емоционалност и специфично чувство на патриотизъм и кармична обвързаност със земята и народа български. Не случайно така болезнено и драматично звучи четиристишието на Пейчев от стихотворението "Предчувствие" /из "Лаконично небе"/:

Ако със всички пътища на хората
отново моя път ще се размине,
не ще проклинам участта си горка,
ще кажа пак: "Върнете ми Родината".

...

Иван Пейчев е роден на 16 декември 1916 година в град Шумен. През 1933 година, заради активно участие в дейността на ученическия стачен комитет и РМС, е изключен от Шуменската мъжка гимназия без право да продължи образованието си. От 1939 до 1948 г. публикува епизодично произведения и сътрудничи на вестниците "Отечествен фронт", "Работническо дело" и "Стършел". От лятото до 9 септември 1942 г. пише първата си пиеса - "Трите прилепа". През периода 1949 - 1955 г. работи като кадровик в Димитровград, библиотекар в Калофер. През периода от лятото на 1955 до есента на 1964 г. завършва пиесата "Всяка есенна вечер" – превеждана, издавана и поставяна в чужбина. През 1958 г. дебютира като драматург с пиесата си "Ковачи на мънии". През пролетта на 1959 г. написва пиесата "Денят след най-кратката нощ". От 1966 г. работи като драматург в Сатиричния театър в София. През 1967 г. е удостоен със звание "Заслужил деятел на културата". През 1974 г. е отличен с Димитровска награда за пиесата "Всяка есенна вечер". Умира в София, на 9 юли 1976 г., след продължително боледуване.

Извадка от официалните публикации:

1939 г., 6 януари – "Русалка", дебютно стихотворение, отпечатано във в. "Шуменска поща"

1942 г., лятото - "Приказка за водната царкиня" (в. "Шуменска поща")

1948 г., есента – "Стихотворения" (първата му самостоятелна книга)

1955 г. - "В минути пред атака" (стихосбирка)

1955 г. - "Начало на деня" (стихосбирка)

1960 г. - "Всяка есенна вечер" (пиеса)

1962 г. - "Далечно плаване" (стихосбирка)

1964 г. - "Лирика" (стихосбирка)

1967 г. - "Лаконично небе" (стихосбирка)

1967 г. - "Стихотворения" (стихосбирка)

1968 г. - "Есен на брега" (стихосбирка)

1973 г. - "Знамената са гневни" (стихосбирка)

...

Валери Иванов е роден на 2 декември 1963 г. в Пазарджик. Завършил педагогика и маистратура по българска филология в Пазарджишкия университет „Павел Хаджиделиев“. Занимава се с редакторска дейност и литературна критика. Преподавател по българска език и съвременна българска литература. Работил е като кореспондент на БНТ. Член на СБП. Инициатор в редица поетични антологии и чуждестранни сборници. Носител на националните награди за социално и патристично поезия „Бого Милев“ и „Кисия Маджарова“ (1998). Автор на АБВ-Кратък литературен речник „Феделитетното творчество на Анала Константинов“ - монография (2007) и стихосбирките: „Шептат ми ерао“ (1993), „Смаргади в пленето“ (1998), „Грешна молитва“ (2006).

И не защото съм роден в романтичен Пазарджик, където властва звездната поетична династия на Константин Величков, Никола Фурнаджиев, Димитър Бояджиев, Теодор Траянов и... Иван Динков, съм впечатлен от творческото извисяване на шуменския тореадор на нежното слово, а по-скоро съм заплепен от магическото му присъствие и сред моето съвремие в епохата на болезнения преход. Подобни характерни творци имат харизматично въздействие върху нашата литература, което трябва да се цени високо. На 16 декември 2006 г. се навършиха 90 години от рождението на Иван Пейчев, комуто културната общественост на България и Европа трябва да бъде признателна. С изваяния си живот той трасира пътя ни към модерния свят и към най-хуманните образци на нашата Цивилизация.

/ползваните материали са извадки от Студията за Иван Пейчев на Валери Иванов © /